

Для посилань: Завацький С.В., Пискун О.М. Художньо-конструкторська підготовка як складова проектної компетентності майбутніх учителів трудового навчання. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : [зб. наук. праць / редкол. : І.А. Зязюн (голова) та ін.]. Випуск 10. Київ-Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2006. С. 31-35.

УДК 378.14

С.В. Завацький, О.М. Пискун

м. Чернігів, Україна

ХУДОЖНЬО-КОНСТРУКТОРСЬКА ПІДГОТОВКА ЯК СКЛADOVA ПРОЕКТНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

Пріоритетні напрями розвитку змісту освіти, сучасні підходи до його формування викликали необхідність модернізації професійної підготовки вчителів. Це стосується повною мірою і підготовки вчителя трудового навчання, який покликаний забезпечити реалізацію змісту освітньої галузі „Технологія” в загальноосвітній школі.

Згідно Державного стандарту базової і повної середньої освіти структурування змістового наповнення освітньої галузі „Технологія” здійснено на основі шести наскрізних змістових ліній, особливий інтерес серед яких представляє остання – „Проектна діяльність людини у сфері матеріальної та інтелектуальної культури”. Реалізація саме цієї лінії вимагає від вчителів технології забезпечувати засвоєння учнями знань про проектний пошук як основу творчого процесу, законів і принципів конструювання і моделювання, умінь давати творчу оцінку досконалості результатів проектної діяльності тощо [3].

Очевидно, модернізація професійної підготовки майбутніх вчителів трудового навчання повинна спиратись на принципи проектно-конструкційного підходу до змісту і кінцевої мети в освіті. Перш за все цей принцип вимагає оволодіння педагогами проектним підходом як дидактичним методом і засобом навчання. Тому зміст їхньої професійної освіти повинен бути збагачений та

доповнений системною проектною діяльністю, як при вивченні дисциплін практико-орієнтованої підготовки, так і фундаментальної професійно-педагогічної та спеціальної підготовки.

У проектній діяльності можна виділити три найголовніші стадії або фази. На першій – зароджується плідотворна гіпотетична ідея, здатна до подальшого динамічного розвитку. На середній – поступово вимальовується проектний образ, деталізується картина об'єкту з різних сторін та планів. Предметом такого випереджувального образного уявлення можуть бути: невідомий продукт, комплекс виробів або порядок речей; нова мережа зв'язків, організаційна структура і система відношень, новий стан справ або закономірний перебіг керованих подій тощо. Завершальною фазою проектування є складання проектно-технологічної документації, у якій детально описуються всі операції і процедури, що потрібно здійснити певними знаряддями над певними матеріалами для того, щоб реалізувати проектний задум, тобто матеріалізувати ідею в конкретний продукт творчої діяльності.

Систематична і скерована навчальними планами і програмами проектна діяльність студентів є найбільш цінною з точки зору розкриття творчого потенціалу особистості майбутнього педагога і набуття ним професійних умінь, що входять у зміст проектної компетентності.

Проектна компетентність вчителя трудового навчання органічно включає знання і вміння з художнього конструювання, оскільки без них неможливо розробити конструкцію досконалого виробу, що має художньо-естетичну цінність.

Наукових досліджень, що стосуються теоретичного обґрунтування змісту і розробки методики навчання основам художнього конструювання майбутніх вчителів трудового навчання недостатньо. В окремих публікаціях сучасних дослідників висвітлюються тільки деякі аспекти означеної проблеми [2, 4, 5, 7].

Тому метою даної статті є обґрунтування необхідності здійснення повноцінної художньо-конструкторської підготовки майбутніх вчителів трудового навчання відповідно до запровадження проектного підходу,

визначення принципів та основних факторів формування змісту освіти студентів з основ художнього конструювання.

Необхідність ефективної підготовки майбутнього вчителя трудового навчання в галузі художнього конструювання є очевидною вимогою часу, а не просто даниною моді. Мотивація дітей до вивчення трудового навчання стрімко знижується. Традиційні об'єкти праці вже не викликають у них інтересу. Сучасному підлітку, що живе серед товарного достатку, нелегко пояснити необхідність виготовлення власними руками предметів, які можна купити в будь-якому магазині. Тому вчителям трудового навчання доводиться пропонувати в якості об'єктів праці для школярів художньо-ужиткові вироби, які повинні мати не лише утилітарний, але й естетичний зміст.

Аналіз змісту професійної підготовки бакалаврів трудового навчання дозволяє стверджувати, що у навчальних планах спеціальності 6.010103 "Трудове навчання. Технічна праця" фактично відсутні дисципліни художнього циклу, такі як рисунок, основи композиції. Лише окремі елементи знань з художнього конструювання студенти мають можливість отримати на заняттях з „Практикуму у навчальних майстернях”, „Нарисної геометрії та креслення”, „Художньої обробки матеріалів”, „Технічної творчості учнів” та інших. Але ці знання розрізнені, несистематизовані, з великими прогалинами. Так, наприклад, тематичний план лекційного курсу з „Художньої обробки матеріалів” включає теми: „Декоративно-прикладне мистецтво й естетичне виховання. Принципи художнього конструювання. Основні закономірності композиції”, на вивчення яких відведена всього 1 година. До програми лекційного курсу „Технічної творчості учнів” включено розділ „Художньо-конструкторська розробка виробів” (2 години), де дуже стисло пояснюються основні дизайнерські та ергономічні вимоги до об'єктів технічної творчості. Курси креслення та нарисної геометрії забезпечують графічну підготовку лише в галузі технічного конструювання. На заняттях з практикуму у навчальних майстернях студенти фронтально відпрацьовують навички виконання основних технологічних

операцій з ручної та механізованої обробки матеріалів та виготовляють вироби за зразком, запропонованим викладачем.

Очевидно, що така підготовка не забезпечує формування у студентів цілісного уявлення про процес художнього конструювання предметного середовища, його роль і значення у сучасному техногенному світі, його величезний виховний потенціал.

Наші спостереження показують також несформованість у студентів основних художньо-конструкторських умінь: формотворчих, композиційних, проектних тощо. Про це свідчить аналіз результатів їх діяльності в галузі декоративно-ужиткового мистецтва і технічної творчості. Студенти відчують значні труднощі у визначенні композиційного рішення виробу, розрахунку пропорційних співвідношень, підборі кольорів та елементів оздоблення, погано орієнтуються у виборі сучасних декоративно-оздоблювальних матеріалів, практично не володіють ергономічними принципами конструювання та методами дизайнерської біоніки тощо.

Недоліки у художньо-конструкторській підготовці майбутніх вчителів трудового навчання пояснюються рядом причин:

- недостатнім рівнем художньо-конструкторської підготовки з боку викладачів, що не дозволяє здійснювати кваліфіковане навчання студентів;
- відсутністю цілеспрямованої системи підготовки студентів до художньо-конструкторської діяльності;
- відсутністю сучасних підручників і навчально-методичних посібників з основ художнього конструювання або основ дизайну, призначених для студентів індустріально-педагогічних факультетів недизайнерських спеціалізацій.

Наведемо дані анкетування студентів I-V курсів, проведене на індустріально-педагогічному факультеті Чернігівського державного педуніверситету щодо виявлення їхньої зацікавленості питаннями художнього конструювання та дизайну (для анкетування ми використали термін „дизайн” як більш відомий студентам). Слід зазначити, що до проведення анкетування

жодних спеціальних курсів, пов'язаних з художнім конструюванням, студенти не вивчали.

У своїх відповідях майже всі студенти (~ 95%) продемонстрували правильне розуміння терміну „дизайн”, визначили основні його особливості, щоправда інтерпретуючи кожний по-своєму. Характерними відповідями були такі: „Дизайн – це ...проектування предметного середовища, моделювання промислових виробів, одягу, меблів; ...поєднання технічної і художньої творчості; ...художнє проектування; ...творча діяльність, мета якої – полегшення, спрощення життя людини, створення нових виробів, модернізація старих, покращення естетичного вигляду, оздоблення; ...розробка, створення чогось нового, дуже оригінального на основі законів гармонії” тощо. Траплялися відповіді більш вузького розуміння поняття „дизайн”, як от: „...оформлення, прикрашання чогось; ...внесення нових оригінальних форм і декору у звичайні предмети”, а також помилкові відповіді, у яких дизайн визначався, як: „...наука про способи розвитку декоративно-ужиткового мистецтва”. Однак всі студенти були спільні в одному – дизайн, беззаперечно, діяльність творча, сучасна і перспективна.

Відповіді на питання „Чи потрібні вчителю трудового навчання знання і вміння з основ дизайну?” показали високий рівень мотивації у студентів до вивчення основ дизайну – 98% опитаних відповіли „так”. Аргументуючи свою відповідь, вони зазначили, що: „...вчитель трудового навчання повинен не лише добре володіти основними технологічними операціями з обробки матеріалів, але й уміти розробляти конструкцію естетично довершеного виробу; ...знання і вміння з дизайну сприяють загальному розвитку учнів, їхніх естетичних смаків та творчих здібностей; ...вчитель сам повинен бути творчою, неординарною особистістю, щоб пропонувати дітям ідеї нових виробів, вирішувати ситуації, які вимагають знаходження нового художнього образу; ...вчитель за допомогою таких знань зможе зробити свої уроки дуже цікавими, буде сприяти розвитку фантазії і творчого мислення учнів; ...дизайн – це сучасна галузь людської діяльності, а вчитель має добре орієнтуватися в усіх нових тенденціях розвитку

сучасного матеріального виробництва” та ін. Враховуючи усі вище вказані аргументи, більшість студентів на питання „Чи є необхідність вивчати в університеті курс „Основи дизайну”?” відповіли позитивно.

Проведене нами опитування ще раз продемонструвало і підтвердило необхідність модернізації змісту підготовки вчителя відповідно до сучасних вимог суспільства і освіти.

Згідно ідей гуманітаризації освіти та запровадження проектного підходу у навчанні, вважаємо, що формування змісту художньо-конструкторської підготовки майбутніх вчителів трудового навчання має базуватися на основі таких вихідних положень:

- відповідність змісту художньо-конструкторської підготовки студентів рівню розвитку сучасної науки, виробництва і основним вимогам суспільства;
- врахування змістовного і процесуального аспектів навчання;
- гуманітарно-естетична спрямованість;
- системоутворюючий характер навчального матеріалу;
- розвиваючий і виховний характер навчального матеріалу;
- можливість індивідуалізації та диференціації.

На нашу думку, для реалізації визначених положень необхідно створити і забезпечити функціонування цілісної науково-методичної системи художньо-конструкторської підготовки, що має включати такі елементи:

1) спеціальний курс („Основи художнього конструювання” чи „Основи дизайну”) як основний системоутворюючий елемент художньо-конструкторської підготовки майбутніх вчителів трудового навчання;

2) окремий розділ курсу „Теорії і методики трудового навчання”, присвячений методичним питанням художньо-конструкторської підготовки школярів;

3) систему позанавчальної роботи студентів з художнього конструювання (в кабінеті дизайну, технічної творчості, комп’ютерних класах, навчальних майстернях, студентських творчих лабораторіях, підготовку виставок творчих робіт студентів тощо);

4) систему науково-дослідної роботи студентів з проблем художньо-конструкторської підготовки школярів (створення проблемних груп, виконання курсових робіт з психолого-педагогічних та методичних дисциплін, виконання випускних робіт бакалаврів, виконання дипломних робіт, підготовку статей до наукових збірників, доповідей на студентські науково-практичні конференції тощо);

5) систему завдань на педагогічну практику (діагностику розвитку художньо-конструкторських здібностей школярів; використання методів пошуково-конструкторської діяльності під час проведення занять з трудового навчання; використання принципів художнього конструювання та закономірностей формоутворення в процесі проектування виробів; проведення виховних годин, розважально-пізнавальних, конкурсних програм, присвячених історії та сучасним тенденціям розвитку дизайну тощо).

З метою посилення методичної підготовки з проектної діяльності студентів індустріально-педагогічного факультету Чернігівського педуніверситету були введені нові розділи до курсу „Теорії і методики трудового навчання” та нова дисципліна „Метод проектів у трудовому навчанні” (на IV курсі). А з метою покращення рівня художньо-конструкторської підготовки запроваджений спецкурс „Основи дизайну” (на III курсі).

Розробляючи зміст навчального матеріалу з „Оснoв дизайну” ми виходили з того, що він повинен:

- відповідати шкільному змісту трудової підготовки учнів з розділів, що стосуються проектування і оздоблення виробів;

- бути органічно пов’язаним із змістом гуманітарних, соціально-економічних, фундаментальних, спеціальних та психолого-педагогічних дисциплін;

- відображати історію та найновітніші тенденції у розвитку сучасного дизайну за кордоном і в Україні;

- забезпечувати засвоєння студентами знань та умінь з основ формоутворення, композиції, кольорознавства, ергономіки, комбінаторики, біоніки;

- враховувати сучасні досягнення у розвитку виробничих та інформаційних технологій, спиратись на використання комп'ютерної техніки у художньому конструюванні;

- сприяти розвитку проектно-образного мислення та творчої уяви, формуванню естетичного ставлення до навколишнього світу, виробленню особистісних естетично-оцінних орієнтацій і переконань;

- враховувати майбутню спеціалізацію професійної підготовки вчителів трудового навчання.

Крім спецкурсу „Основи дизайну” на факультеті налагоджена науково-дослідна та позанавчальна робота студентів, безпосередньо пов'язана з художньо-конструкторською діяльністю. Це написання курсових, випускних і дипломних робіт відповідної тематики, підготовка статей до наукових збірників та доповідей на науково-практичні конференції, а також діяльність студентських творчих авторських лабораторій з народного та сучасного декоративно-ужиткового мистецтва і підготовка виставок творчих робіт.

Таким чином, проведені дослідження дозволяють зробити висновок про необхідність доповнення змісту професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя трудового навчання спеціальними дисциплінами художньо-конструкторського спрямування. Наявність цілеспрямованої методичної системи залучення студентів до художньо-конструкторської діяльності сприятиме формуванню проектної компетентності вчителів, підвищуватиме їхню загальну культурологічну і гуманітарну підготовку.

Література:

1. Бандуристий Ф.Ф. Художественное проектирование в подготовке студентов педвуза // Школа и производство. – 2005. - № 7. – С. 37-41
2. Гервас О. Формування знань з основ дизайну в майбутніх учителів трудового навчання // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2004. - № 1. – С.26-29

3. Державний стандарт базової і повної середньої освіти. Затверджений постановою Кабінету міністрів України від 14 січня 2004 р. // Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України. – 2004. – № 1-2
4. Знамеровська Н. Художньо-конструкторська діяльність учнів основної школи // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2000. - № 3. – С.14-16
5. Знамеровська Н.П. Підготовка вчителя трудового навчання до розвитку художньо-конструкторських здібностей учнів основної школи: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.02 / Херсонський держ. педагогічний ун-т. – Херсон, 1999
6. Переверзев Л.Б. Проектный подход и требования к учителю // Школа и производство. – 2002. - № 1. – С.14-16
7. Трофімчук В. Художнє конструювання – важливий етап формування творчої активності старшокласників // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2005. – № 4. – С.43-47

The article deals with the problem of modernization of professional training of would be handy craft teachers. Having analyzed some curriculum and programs, questionnaired students, we drew the conclusion of the necessity of creating the complex pedagogical system of artistic constructive training as the component of project competence of a would be teacher. The main principles and factors of forming content of teacher training the artistic construction basis were determined.